

SAMARBEIDSRÅDET FOR
TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN

En nasjon i sorg – de andre historiene

Innhold

Bakgrunn for rapporten.....	1
Historiene	
Sikhene	2
Buddhistforbundet	3
Bahá'íene	4
Katolikkene	5
Jødene	6
Hinduene	7
Kristensamfunnet	8
Human-etikerne.....	9
Mormonerne	10
Holistene	11
Den norske kirke.....	12
Norges kristne råd	13
Islamsk Råd Norge	14
Veien framover – det nye, norske vi	15

En nasjon i sorg – de andre historiene

22. juli 2011 ble Norge rammet av terror, motivert av fremmedfrykt. Umiddelbart etter angrepet sto nasjonen samlet bak en felles målsetning om å møte angrepet med demokrati, åpenhet, kjærlighet, inkludering og omsorg for hverandre.

Denne rapporten har til hensikt å vise mangfoldet av markeringer i de ulike tros- og livssynssamfunnene, og fortelle historiene som ikke tidligere har kommet fram: historiene om sorgen utenfor Den norske kirke. Medlemmene i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) avholdt alle egne minnesmarkeringer eller samlinger i etterkant av 22. juli 2011, uten at disse nådde fram i offentligheten.

STL ble raskt kontaktet av norske myndigheter da bomben smalt. Tidlig om morgenen 23. juli ba Kulturdepartementet STL igangsette forberedelser til å koordinere en mulig felles nasjonal minnesmarkering, på tvers av religion, livssyn og kulturell bakgrunn. På regjeringens møte samme kveld ble arrangementet satt på vent, samtidig som STL ble bedt om å møte statssekretæren i KUD til samtale og videre avklaring mandag 25. juli. En uke senere ble det avklart at STL skulle ha en rådgivende rolle i arbeidet med den nasjonale minnemarkeringen i Oslo Spektrum.

Gudstjenesten i Oslo Domkirke søndag 24. juli fikk et offisielt preg når landets statsminister, regjering og kongehus deltok, på eget initiativ. Forsker Olav Aagedal ved Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) sa det slik til forskning.no (12.06.12): «Da både kongehus, statsminister og regjering meldte seg til gudstjenesten i Domkirken, ble dette i praksis den første nasjonale sørgeseremonien. Når dette skjedde, i så høyt tempo, var i praksis domkirken etablert som nasjonal sørgeplass».

Gudstjenesten ble sendt i sin helhet på NRK, og med dette inviterte det offentlige Norge nasjonen til en kristen, religiøs tolkningsramme for sorgen. Terroristen ga på sin side uttrykk for at han ønsket å ramme nettopp det flerkulturelle og flerreligiøse nye Norge.

Rosemarkeringen på Rådhusplassen mandag 25. juli samlet over 200 000 mennesker. Det var et privat initiativ. I en sterk tale til folkehavet sa Kronprins Haakon: «I kveld er gatene fylt av kjærlighet. Vi har valgt å besvare grusomhet med nærhet, valgt å møte hat med samhold». Han ble møtt med tusener av hevede roser. Spørsmålet er om en lignende spontan markering vil finne sted dersom Norge rammes av en ny tragedie. I siste del av rapporten vil STL komme med noen refleksjoner knyttet til betydninger av nasjonale, offentlige minnemarkeringer for alle landets innbyggere, uansett tro og livssyn.

Rapportene fra de ulike tros- og livssynssamfunnene i STL forteller alle om et uttrykt behov for å komme sammen, for i fellesskap å bearbeide sorg og markere solidaritet. Til en viss grad ble dette behovet møtt i den sekulære rosemarkeringen på Rådhusplassen, og lignende markeringer omkring i landet. Flere etterspør markeringer tilsvarende arrangementet i Oslo Rådhus etter tsunamikatastrofen julen 2004, hvor en rekke tros- og livssynssamfunn stod side om side i et felles uttrykk for sorg og fortvilelse.

Samarbeidsrådet har fått hjelp av bachelorstudenter i religionshistorie til å kartlegge aktivitetene ved våre medlemssamfunn. Det er vi glade og takknemlige for. Tekstene varierer noe i lengde og struktur, og studentenes navn er gjengitt i rapportens siste del.

Gurdwara Sri Guru Nanak Dev Ji

To av gurdwaraens medlemmer overlevde Utøya den 22. juli, Prableen Kaur og et fjortenårig medlem. Sikhene poengterte at terrorangrepene først og fremst ble ansett som en kollektiv tragedie, og at de omkomne alle var barn av fellesskapet.

Studentene intervjuet Sumeet Singh som representant for forsamlingen, og rådsrepresentant for STL, samt ledelsen ved gurdwaraen (tempelet).

Kvelden 22. juli sendte gurdwaraen ut offisielle kondolansbrev til AUF og Statsministerens kontor. 7. august arrangerte de en minnesmarkering for ofre og pårørende, som var åpen for alle. Flere politikere deltok, blant annet SVs Akhtar Chaudry, Høyres Erik Lars Solberg, Arbeiderpartiets Libe Rieber Mohn, Venstres Ola Elvestuen og flere andre representanter fra Oslo bystyre.

Under minnesmarkeringen ble det bedt bønner, sunget hymner og holdt taler av både medlemmer og besøkende. De to unge sikhene som hadde vært på Utøya talte, og skildret hendelsene og opplevelsene derfra. Det ble holdt et minutt stillhet for de omkomne.

Sikher ble oppfordret til å delta i rosemarkeringen 25. juli, og delta i andre markeringer for å vise solidaritet. Gurdwaraen hadde god kontakt med forskjel-

lige muslimske menigheter omkring i Oslo, og sikher og muslimer besøkte hverandres markeringer og religiøse rom i perioden etter terrorangrepene.

Gurdwaraens ledelse understreket at angrepet var på demokratiets prinsipper og verdigrunnlag, og fremhevet sikhenes sentrale fellesskapsperspektiv. Ungdomsgruppa Unge Sikher arrangerer samtalegrupper to ganger i måneden, og hendelsen ble satt fokus på i møtene etter at terroren rammet. Tempelets representanter var svært fornøyde med de offentlige tiltakene, og regjeringens håndtering av den nasjonale krisen. De har ingen problemer med Den norske kirkes rolle, men er kritiske til medias inngående fremstillinger av begivenhetene 22. juli, så tett opptil hendelsen.

På spørsmål om hvordan det norske storsamfunnet vil preges av 22. juli, mener Sumeet Singh at hendelsene vil ha stor betydning for fremtidig inkludering av nye nordmenn. «Det at den siktede er av norsk opprinnelse gjør også at man i større grad forstår og innser at galskap og terrorisme ikke har noen etnisitet», påpekte Singh.

Sikhene er åpne for fremtidige markeringer av 22. juli, for å bevare følelsen av forbrødring og integrering i et samlet folk, med felles grunnverdier.

Buddhistforbundet

Egil Lothe er talsmann for Buddhistforbundet og rådsrepresentant i STL. Han befant seg i Kina 22. juli, men reiste straks hjem da han hørte om angrepene. Forbundet sendte kondolansbrev til blant annet AUF, Statsministeren og regjeringen, og Lothe beskriver de neste dagene som preget av sjokk og organisatorisk arbeid. Forbundet mottok kondolanser fra Kina og World Fellowship of Buddhists.

De norske buddhistene ble direkte rammet, da en ung norsk-thailandsk jente fra Kristiansand ble drept på Utøya. Dagene etter katastrofen ble flere markeringer holdt i ulike buddhistiske templer, blant annet det vietnamesiske tempelet og det srilankiske tempelet. Buddhistiske munkereiste til Kristiansand, holdt bisettelsesritualer og deltok i sjelesorg for de pårørende. Forsvarsminister Grete Faremo var til stede under bisettelsen av jenta. Det thailandske tempelet holdt også en minneseremoni fredag 29. juli der ambassadøren fra Thailand var til stede.

Buddhistene avholdt en større markering ved Khuong Viet-tempelet på Jessheim. Egil Lothe forteller at de sendte invitasjoner til statsråder, uten at det kom noen offentlige representanter, men Lothe velger å tro at utelukkelsen ikke var bevisst. Geistlige fra alle buddhistiske tradisjoner var til stede, og inkluderte blant annet thailandske, burmesiske, vietnamesiske tibetanske munkere, Shazia Mushtaq fra Islamsk Råd

Norge og representanter fra flere andre tros- og livssynssamfunn. Over 1000 mennesker deltok.

Lothe satte stor pris på den offentlige minnesmarkeringen i Oslo Spektrum i august, der også en buddhistisk munk hadde et innslag, i tillegg til en muslimsk imam og en hinduistisk prest, med flere. At domkirken ble hovedarenaen for den offentlige sorgen synes Lothe var naturlig. Men at Buddhistforbundet ikke var inkludert i seksmånedersmarkeringen, synes Lothe var leit.

Buddhisten påpeker paradokset i at terroristen handlet ut i fra en ideologi i opposisjon mot det flerkulturelle, og at det flerkulturelle Norge burde fått mer oppmerksomhet i de offentlige markeringene. Dette kunne blitt en viktig reaksjon og motvekt til ugjerningen, ved å legge opp til mer inkluderende, pluralistiske arrangementer. Lothe nevner den offisielle markeringen etter tsunamien i 2004, da flere ulike tros- og livssynssamfunn ble invitert til å bidra. Dette arrangementet fremmet en fellesskapsfølelse, og favnet om minoriteter og det flerreligiøse.

Bahá'ì-samfunnet i Oslo

Britt Thoresen, rådsrepresentant i STL for bahá'íene, var på hyttetur og reiste straks tilbake til Oslo da hun hørte om angrepene. Hun forteller at samfunnet ikke ble direkte berørt av angrepene, men at medlemmene ble dypt rystet og preget av hendelsene, i likhet med resten av landet.

Bahá'íene sendte sine kondolanser til både AUF og Regjeringen, og arrangerte umiddelbart etter bomben en bønnestund på bahá'ì-senteret, der rundt 30 medlemmer deltok for fellesskap og bearbeidelse av sjokket. Mange fra menigheten deltok i den nasjonale minnesmarkeringen i Oslo Spektrum, og flere deltok i rosemarkeringen på Rådhusplassen, gikk med roser til Domkirken, tente lys og skrev under i kondolanseprotokollen.

Thoresen mener det er naturlig at man søker seg mot et større, rom i møte med en katastrofe som denne, men at STL kunne sørget for et mer inkluderende opplegg. Nå ble det likevel sånn at det offentlige Norge selv tok initiativ til å delta i minnegudstjen-

esten i Domkirken 24. juli, men er kritisk til at media – med NRK i spissen – var noe enssporede i hvor mye fokus som ble rettet mot Den norske kirke.

Fordi bahá'íene ikke ble direkte berørt, mener Thoresen at det ikke er naturlig med noen årlig markering i deres egen regi. Men om det skulle planlegges en egen nasjonal markering, der flere tros- og livssynssamfunn representeres, er trossamfunnet absolutt villige til å stille opp og bidra.

Den katolske kirke

Den katolske kirken St. Olav ligger noen få hundre meter unna Regjeringskvartalet, og fredagskvelden den 22. juli ble messen i kirken spontant viet til de avdøde. Den første søndagen etter terrorangrepene var messen i alle landets katolske kirker viet ofre og pårørende, og pave Benedikt XVI's kondolansetelegram til kong Harald ble lest opp.

Ingen av de omkomne tilhørte Den katolske kirke, men det var flere katolikker blant de overlevende. Det har vært viktig for kirken å vise at den tar del i den nasjonale sorgen. I følge Oslo katolske bispedømmes Andreas Dingstad, har kirkens viktigste oppgave vært å være der for dem som trenger det, holde åpne hus, og enkelte prester har vært på hjemmebesøk hos berørte av tragedien.

Katolikkenes hovedmarkering var en rekviemsmesse i St. Olav kirke den 19. august, der biskop Bernt Eidsvig ledet messen. Rundt 300 mennesker deltok, deriblant biskop Ole Christian Kvarme fra Den norske kirke, representanter fra Den anglikanske kirke

og Det mosaiske trossamfunn, samt representanter fra det diplomatiske korps. Biskop Eidsvig talte om hendelsen, og om hvordan terroristen brukte begrepet kristen for å legitimere «en høyst ukristelig aktivitet».

Samme kveld ble det også avholdt en rekviemsmesse i St. Olav domkirke i Trondheim, der representanter fra kommunen og andre kirkesamfunn var til stede. I Oslo bispedømme fikk alle menighetene tilsendt spesielle forbønner.

Norges Unge Katolikker inviterte til messe for ofrene, og uformelt samvær i Oslos St. Olav den 4. august. Nær 150 mennesker deltok, og det ble bedt for ofrene og deres familier. Senere tok det katolske ungdomsbladet Q opp «Det ondes problem».

Det Mosaiske Trossamfunn

Også norske jøder avholdt sin egen minnesmerking, og valgte datoen 3. august, både fordi angrepene skjedde i fellesferien og mange var bortreiste, og for at det verste sjokket skulle få lagt seg. Minnesmerkingen samlet rundt 200 mennesker, blant annet to statsråder, en katolsk biskop og fungerende Oslo-biskop fra Den norske kirke. Statsråd Erik Solheim og Det Mosaiske Trossamfunns forstander Ervin Kohn holdt taler, det ble lest salmer, en egen bønn for anledningen og det ble etablert et blomstermottak på en minnevegg.

Flere av trossamfunnets medlemmer var indirekte berørte, ved at de hadde venner på Utøya. Innen den jødiske tro er en sentral tanke at storsamfunnet har et kollektivt ansvar for barn og unge, noe som kom fram også i Kohns tale:

«I følge jødisk tradisjon er ikke bare foreldre og familie ansvarlig for barns utdannelse og oppdragelse, men også det øvrige samfunn. Derfor var de myrdede barna på Utøya også våre barn. Derfor er sorgen også vår sorg. Vi klarte ikke å beskytte dem.»

Datoen 22. juli vil bli en årlig sørgedag i trossamfunnet, der de minnes de døde. For jødene er det viktig å minnes katastrofer som denne, fordi storsamfunnet har en tendens til å glemme. Viktigheten ved å huske og hedre avdøde, og lære av feil, er stor innen trossamfunnet. I tillegg har Det Mosaiske Trossamfunn et velutviklet program for krisehåndtering, og Ervin Kohn påpeker at jødene har lange tradisjoner for å håndtere sorg.

Medlemmer av samfunnet deltok i offisielle sørgeomringer som rosemerkingen, og flere sendte kondolansbrev til AUF og berørte departement. De hadde lite kontakt med media i tiden etter 22. juli, og hadde heller ikke behov for mer offentlig oppmerksomhet. Likevel påpeker Kohn den flerkulturelle sorgmerkingen etter tsunamien i 2004, og uttrykker et ønske om en lignende merking i offentligheten neste gang katastrofen rammer.

Kohn presiserer likevel at Det Mosaiske Trossamfunn har et nært samarbeid med Den norske kirke, og ikke føler seg tilsidesatt av denne.

Norges Hindu Kultursenter

Det ble avholdt flere hinduistiske minnesmarkeringer i tiden etter 22. juli. Ingen norske hinduer mistet livet 22. juli, men flere ungdommer er medlemmer av AUF, noen av disse var til stede på Utøya og flere mistet nære venner. Den årlige tempelfestivalen Thiruvila var i full gang da terroren rystet Norge, og feiringen – som vanligvis feires med høye trommer og livlig sang og dans – ble neddempet. Alle planlagte festivalaktiviteter ble avlyst eller redusert, for å vise samhold og solidaritet.

Styret i Norges Hindu Kultursenter avholdt en minnestund 30. juli på Ammerud, der tempelet ligger. De inviterte andre tros- og livssynssamfunn, regjeringen og andre kontakter, og rundt 500 møtte til markeringen. Det var naturlig å holde minneseremonien ved Vesletjern, da vann er viktig innen den hinduistiske tradisjon, som et hellig og rensende element. Etter religiøse riter ble lys tent for de avdøde, og taler holdt av blant annet SV-minister Audun Lysbakken, Ap-minister Anniken Huitfeldt og Høyres Afshan Rafiq. På vegne av AUF talte Khamshajini Gunaratam, som selv var til stede på Utøya.

STL-representant og talsperson for tempelet, Pulendran Kanagaratnam, forteller at det er naturlig å markere 22. juli i årene som kommer. Minnesmarkeringen ble avholdt for å lette situasjonen for alle de som var berørte av terroren, og vise solidaritet. «Selv om man er av ulik tro, er vi alle del av storsamfunnet og har dermed et ansvar», sier Kanagaratnam.

Etter tsunamikatastrofen i 2004 minnes ofrene hvert år i tempelet. Bare i Sri Lanka døde over 30 000 denne dagen i desember, totalt mistet rundt en halv million livet etter kjempebølgen. Trolig vil den årlige 22. juli-markeringen bli enda større, tror Kanagaratnam, for å uttrykke samhold og solidaritet med det norske samfunnet.

Viktigheten av å støtte hverandre i sorg er sentralt for hinduene, og representantene fra dette tempelet følte at deres markering ble sett, selv om Den norske kirkes arrangementer fikk det meste av plass i media. Norges Hindu Kultursenter er fornøyde med arrangementet i Oslo Spektrum, og verdsetter samholdet på tvers av kulturer og religioner, som preget tida etter 22. juli.

Kristensamfunnet

Prest i Kristensamfunnet i Oslo og STL-representant Kirsten Thomassen, kom hjem fra utenlandsferie sent på kvelden 22. juli, og kontaktet med en gang andre representanter for menigheten. Det ble forholdsvis raskt klart at ingen av Kristensamfunnets medlemmer var direkte berørt av terrorhandlingene, og det var derfor ikke aktuelt med en egen minneseremoni, men søndag 24. juli deltok det uvanlig mange i gudstjenesten i Oslo.

Thomassen fikk etter hvert henvendelser fra mennesker som hadde behov for å komme sammen. Menigheten ble invitert til samtale etter gudstjenesten. Menneskene var rystet over hendelsene og satte pris på tid og rom til å dele tanker og følelser i en uformell ramme. Mange i menigheten benyttet seg av tilbudet.

Kristensamfunnet i Norge arrangerer årlig sommerleir for ungdom tilknyttet menighetene, og i 2011 foregikk leiren – som samler nordisk ungdom mellom 14 og 18 år – fra helgen 22. juli. Ungdommen fikk beskjed om skyting på Utøya og dette berørte noen av deltakerne, som kjente noen av dem som var på øya og indirekte også noen av de omkomne. Lederne samlet ungdommen og la til rette for at de kunne snakke om det som hadde skjedd, og deretter hadde de en konsentrert stund i stillhet.

Kristensamfunnet i Bergen, som pleier å være lukket i fellesferien, ble åpnet. Menighetens prest Markus

Schultze-Florey, som hadde ferie, avbrøt denne og etter forespørsler fra medlemmer av menigheten, ble det to ganger holdt gudstjeneste med etterfølgende samtale om det som hadde skjedd. Menneskene opplevde at det var viktig med en sammenkomst i forbindelse med terrorren.

Thomassen synes det ble gjort en stor innsats fra mange enkeltmennesker i den ekstreme krisesituasjonen som oppsto, og at Den norske kirke var til stor hjelp med sin raske og inkluderende respons. Som medlem i STL opplevde Kristensamfunnet at andre trossamfunn enn Den norske kirke ble utestengt. STL ba først sine medlemmer om innspill til en offentlig minnesmarkering, men denne invitasjonen ble trukket tilbake, da det offentlige Norge heller ønsket å holde markeringene i regi av Den norske Kirke i Domkirken, og senere i Oslo Spektrum.

I Spektrum ble også ledere for andre trossamfunn invitert og fra Kristensamfunnet deltok Gisle Bie (prest i Kristensamfunnet i Oslo), fordi Kristensamfunnets leder i Norden ikke hadde anledning. Thomassen deltok ved minnesmarkeringen i det Mosaiske Trossamfunn, og beskriver dette som en sterk og flott seremoni.

For Kristensamfunnet i Oslo er det ikke naturlig å markere 22. juli i årene som kommer, med mindre det blir som medarrangør i regi av STL.

Human-Etisk Forbund

Kristin Mile, Generalsekretær i Human-Etisk Forbund (HEF) og rådsrepresentant i STL, forteller at forbundet har en egen kriseberedskapsgruppe, som kontaktet Sundvollen med tilbud om å stille med praktisk hjelp som ulltepper eller samtalepartnere, men at de fikk avslag. HEF reagerer på utestengelsen, da det var både prester og en imam til stede. Gjennom Røde Kors-representanter var det likevel aktive humanister på plass.

Flere humanister mistet livet den 22. juli. HEFs fylkeskontor åpnet dørene og tente lys utenfor, men dette ble ikke informert om i media selv om dette var ønskelig. Det sto kun å lese på forbundets hjemmesider.

I tiden etter 22. juli ble HEF mer synlig, ettersom profilerte medlemmer som Lars Gule og Didrik Söderlind, begge med spisskompetanse på høyreekstremer miljøer, ble hyppig brukt i media. Fordi Kulturdepartementet nokså raskt etter angrepene ga STL i oppgave å bidra til en felles markering, var HEFs seremoniansvarlige i gang med dette arbeidet da det ble klart at muligheten forsvant. Det livssynsneutrale arrangementet i Oslo Spektrum var flott, men kom heller sent.

3. august arrangerte HEF et åpent debattmøte om høyreekstremisme og totalitære ideologier med 22. juli som referanse, der Gule og Söderlind debatterte med psykolog Peder Bryhn Nørbech.

HEF var kritiske til den ensidige fokuseringen på Den norske kirke i etterkant av 22. juli. Men da regjeringen, det offentlige Norge og NRK selv tok initiativ til å gå samlet til Domkirken, retter kritikken seg først og fremst mot disse.

HEF presiserer at det flerkulturelle og flerreligiøse Norge var representerte på Utøya, at det var et religiøst og etnisk mangfold blant ofrene og at Brevikvs egne destruktive holdninger representerte en totalitær, monokulturell ideologi. Derfor mener HEF at myndighetene i større grad burde tatt hensyn til det flerkulturelle Norge, og unngått å gi Den norske kirke det monopolet den fikk.

Dessuten anser HEF det som ufint at Den norske kirke først etablerer en livssynsneutrale plass utenfor Domkirken i Oslo på Stortorget/Domkirkeplassen for minnesmarkering og nedleggelse av blomster og lys, for senere å betrakte det hele som en kirkelig aktivitet.

HEF mener at medlemmer i den senere tid har bidratt til en nyttig, nasjonal debatt angående høyreekstremisme, totalitære ideologier, sjargong på nettsteder og i kommentarfelt, og rasisme og kunnskapsløshet i forbindelse med dette.

Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige

De norske mormonerne er her representert ved Tom-Atle Herland, som sitter i STLs forum for religiøse ledere. Herland oppfordret sine medlemmer om å delta i markeringene i regi av andre aktører, om de ønsket det. Siden trossamfunnet ikke ble direkte rammet av terroren, valgte de å ikke avholde noen spesielle markeringer eller sorggrupper, utover sitt velferdsprogram. Alle medlemmer kan kontakte ledelsen for samtalepartner eller psykolog, om nødvendig.

Kort tid etter at bomben smalt i Oslo, startet mormonerne en gi blod-kampanje, i solidaritet med ofre for terroren, og med ønske om å bidra praktisk. Herland ønsker å presisere at andre menigheter også igangsatte lignende kampanjer, begynte altså det hele hos mormonerne.

Den årlige sommer- og speiderleiren ble avholdt som planlagt, den andre uka i august. Det ble vedtatt at trossamfunnet ikke ville la seg stoppe eller skremmes

av terroristen, men på sommerleiren ble det avholdt spesielle markeringer til minne om ofre fra 22. juli, og de pårørende.

Internasjonalt avholder Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige to verdenskonferanser i året. Da samles mormonerne i sine lokale møtehus for å se direkte-overføring via satellitt, fra generalkonferansene i Salt Lake City, Utah, USA. På høstens verdenskonferanse ble hendelsene i Norge 22. juli nevnt spesielt, og alle verdens mormonere ble oppfordret til å tenke på og be for alle som ble berørte av terrorangrepene.

Holistisk Forbund

UNITY-senteret huser flere av forbundets medlemmer, ligger kun et steinkast unna Regjeringskvartalet, og ble ødelagt av det veldige lufttrykket fra bomben. Dermed mistet forbundet tilgang til sine lokaler de påfølgende dagene, men var likevel heldige – selv om flere medlemmer var til stede både i og omkring lokalene, ble ingen alvorlig skadet.

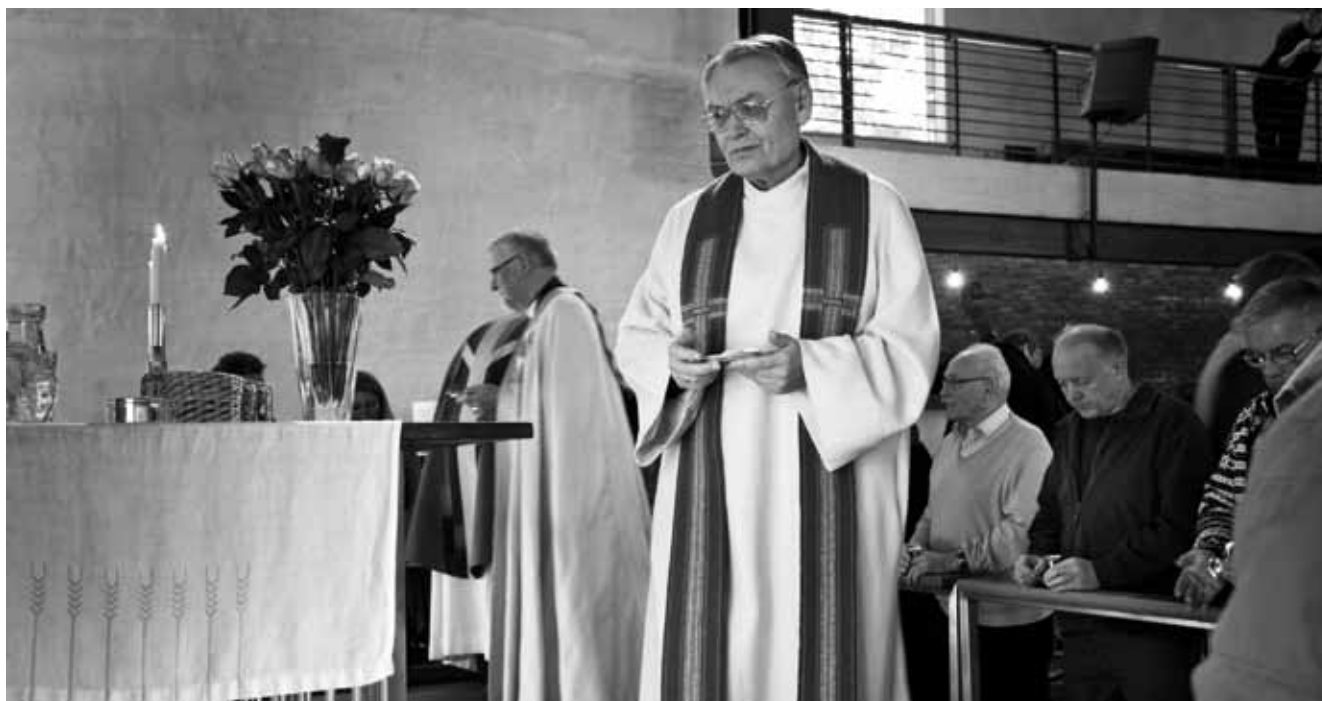
Få dager etter 22. juli opprettet Holistisk forbund en krisetelefon for sine medlemmer, og la ut løpende informasjon på sine nettsider. Flere medlemmer kontaktet ledelsen, og ytret ønske om et felles møte og markering. 28. juli samlet 40 mennesker seg på UNITY-senteret nær Youngstorget for en minnesmarkering, fulgt av rosenedleggelse i en fontene og allsang.

Forbundet var også representert ved den nasjonale minneseremonien i Oslo Spektrum, og talsperson Anne Ramberg-Mohn mener det var naturlig og positivt at Den norske kirke tok ansvar da katastrofen inntraff. Den norske kirke har langt flere ansatte og nedslagsområde enn andre tros- og livssynsgrupper, og er et bedre utgangspunkt for et samlende støtteapparat.

Like fullt etterlyser Holistisk forbund muligheten for livssynsnøytrale samlinger, der alle de ulike religioner og livssyn kan representeres. Ønsket er å finne en felles plattform, der ulike former for ritualer, sanger og uttrykk kan kombineres, så hele det norske mangfoldet kan inkluderes.

Ramberg-Mohn mener 22. juli og tiden som har fulgt, spesielt har vist behovet for slike samlende markeringsplattformer, i form av seremonier, lokaler og møter. Selv om kirken var åpen for alle, er det fortsatt et kristent bygg og på ingen måte nøytralt.

Forbundet vil trolig markere datoen i årene som kommer, men fremfor en sørgemarkering vil holistene heller ha et preventivt fokus ved å promotere budskap om kjærlighet, toleranse og respekt.

Den norske kirke

Talsperson for Den norske kirke (Dnk) var Paul Erik Wirgenes, administrerende direktør for kirkeutvikling, som hadde en sentral rolle i Kirkerådets arbeid etter terrorangrepene på Oslo og Utøya. Han ledet fagråd for krisehåndtering, sjelesorg, omsorg og gravferd. Wirgenes forteller at Dnk er oppmerksom på at flere mente mangfoldet ikke kom godt nok fram i etterkant av 22. juli, og at dette må ses nærmere på.

I timene etter at bomben smalt handlet arbeidet om å utarbeide infomateriale om kriseberedskap, liturgiforslag til gudstjenester og ressursmateriale for barn og unge. Dette ble sendt ut allerede kvelden 22. juli, og Kirkerådet oppfordret alle landets kirker om å holde åpent de kommende dagene.

Den lokale redningsentralen i Ringerike kontakter Dnk kort tid etter angrepet, og ber om assistanse på Sundvollen hotell. Det første døgnet etter bomben var hektisk og kaotisk, og mange som tilbød hjelp måtte dessverre avvises, fordi det allerede var mange hjelpearbeidere ved hotellet. Wirgenes omtaler konkret avslaget til Human-Etisk Forbunds utsendte, og fastslår at det ikke var snakk om å ville utestenge forbundet, men at Dnk er prinsipielt opptatt av å inkludere mangfoldet av tros- og livssynsgrupper. Men da HEF ankom Sundvollen fra Bergen 23. juli, var det allerede satt en stopper for hjelpetilbud.

Om gudstjenesten i Domkirken 24. juli, påpeker Wirgenes at det alltid holdes gudstjeneste søndager og at regjering, kongehus og NRK selv uttrykket ønske om å delta i gudstjenesten. Dnk er oppmerksomme på at de representerer en majoritet, og ønsker ikke å trække over andre livssyns grenser.

Interreligiøst arbeid var en viktig del av Kirkerådets krisehåndtering etter terrorangrepet. Det ble opprettet kontakt med både Samarbeidsrådet og Islamsk Råd. Representanter fra Dnk deltok i fredagsbønn i ulike moskeer og ved den jødiske synagogen i Oslo. Den norske kirkens representanter deltok også i en rekke solidaritetstog etter 22. juli, og for Dnk er det svært viktig å vise samhold med Norges ulike tros-samfunn. Det gjaldt spesielt muslimer, da det ble meldt om islamofobiske angrep rett etter bomben eksploderte.

Wirgenes forstår at enkelte ble provoserte over kirkens sentrale rolle, dersom de ønsket trosnøytrale forhold etter 22. juli. Men minner om at Dnk har en lang historie med samarbeid med andre trosretninger, og viser til begravelsen av AUF'er Bano Rashid på Nesodden - Norges første kryssreligiøse begravelse utført i samarbeid mellom en prest og en imam.

Norges kristne råd

Norges Kristne Råd (NKR) består av ulike kristne menigheter, som kvekere, pinsevenner, metodister, ortodokse, katolikker, baptister og Den norske kirke. Blant annet var den siste ungjenta som ble drept på Utøya baptist, og NKRs Generalsekretær Knut Refsdal forrettet i begravelsen hennes i Metodistkirken i Sarpsborg. Refsdal forteller at metodistene holdt åpne kirker og minnemarkeringer i forbindelse med gudstjenester i disse kirkene.

Refsdal er nyinnsatt STL-representant, og er overbevist om at STL – eller i alle fall flere trossamfunn – bør ha en sentral rolle ved framtidige hendelser, og dermed i større grad inkluderes i nasjonal kriseberedskap.

Ørnulf Steen, tidligere Generalsekretær i NKR, tilbragte kvelden 22. juli 2011 sammen med Den norske kirkes (Dnks) nasjonale ledelse, og benyttet her anledningen til å tydeliggjøre at hele livssyns-Norge var berørt, ikke minst gjennom den brede deltakelsen på Utøya. Steen kontaktet tidlig Lise Tørnby i STL for å sikre Rådet en plass på oppfølgingsarenaen. Steen var til stede da det ble bestemt å legge opp til en markering under gudstjenesten i Oslo Domkirke, og han var ansvarlig for å formidle kontaktdetaljer til NRK.

Den tidligere Generalsekretæren tar avstand fra kommentarer om at Dnk «kuppet» situasjonen, da Dnk var bevisst at den ikke var enerådende på arenaen. Like-vel påpeker Steen at Den norske kirke er meningsbærende for mange, og han mener ikke at Dnk burde gjort noe annerledes. Likevel bør offentlige myndigheter være seg meget bevisst mangfoldet av aktører på tros- og livssynsfeltet, og at denne bevisstheten kan være nødvendig å styrke.

Steen påpeker avslutningsvis at han ofte har «slått ned på» Den norske kirke når de glemmer å opptre troverdig i forhold til mangfoldet, og det det selvsagt har forekommet.

Følgende er hentet fra en fellesuttalelse fra NKR.

«Norges Kristne Råd har på bakgrunn av de sterke signaler som ble sendt ut etter 22. juli forventninger til at våre politiske myndigheter vil bidra til ytterligere å styrke tillitsskapende interreligiøst samarbeid og dialog både nasjonalt og lokalt (...) Vi vil også arbeide aktivt for å motivere våre medlemssamfunn og deres menigheter til å i enda større grad ta del i interreligiøs dialog og samarbeid.»

Islamsk Råd Norge

IRNs Generalsekretær og STL-medlem Mehtab Afsar var i Tanzania den 22. juli. Men det ble tidlig spekulert i media, deriblant NRK, i at dette var snakk om terrorisme utført av muslimske ekstremister. Det ble et voldsomt press på Islamsk Råd Norge (IRN) fra journalister, og Afsar reiste hjem til Oslo så raskt han kunne.

I de første timene etter at bomben gikk av, låste mange av moskeene dørene sine, i frykt for reaksjoner fra mennesker som mistenkte muslimer. Mange var redde, og fryktet hva en muslimsk terroraksjon ville medføre i det norske samfunnet. IRN fikk også inn rapporter om muslimer som ble hetset på gata på grunn av sin etniske tilhørighet og religiøse bakgrunn.

Vi fikk tidlig en telefon med støtteerklæring fra Mellomkirkelig Råd, før vi visste at terroristen var norsk. Det traff hjertet mitt umiddelbart.

IRN var raskt i kontakt med sine ulike medlemsmoskeer, og oppfordret alle til å holde åpen-moské-dager, for at alle som ønsket det kunne komme inn i våre gudshus. I denne tida, etter at det var klart at terroristen var norsk, var det en følelse av at nordmenn sto sammen i sorgen, uavhengig av etnisk opprinnelse eller livssyn.

Av de drepte på Utøya var 7 av ungdommene registrerte muslimer, og foreldrene kontaktet oss. Men flere av de drepte hadde muslimsk bakgrunn, og mange muslimer bosatt på Østlandet ble direkte eller indirekte rammet. Et eksempel på det nye Norge er hvordan en av ungdommene fikk avholde Norges første kristen-muslimske begravelse. Lederen for Islamsk Råd, Senaid Koblica, var imam og delte seremonien med en prest på Nesodden.

Det var uheldig at vår minnemarkering kom på etterskudd, fordi vi først hadde fått en invitasjon til å bidra ved en interreligiøs fellesmarkering. Flere av våre medlemmer presset på for å holde en markering, og vise hvor sterkt vi hadde reagert og demonstrere medfølelse med de berørte.

Den førstkommende fredagen etter 22. juli inviterte vi toneangivende personer i ulike moskeer, og fikk også besøk av Kronprins Haakon, Statsministeren, Utenriksministeren, Likestillingsministeren, borgermesteren og en biskop til et solidaritetstog gjennom bysentrum. Mer enn to tusen mennesker deltok, og arrangementet var åpent for alle. Vi opplyste media om solidaritetstoget, og oppmøtet var over all forventning, men vi fikk ikke mediaoppmerksomhet i det hele tatt, i kontrast til rosetogene. Siden terroristens mål var å ramme det flerkulturelle var det spesielt trist.

Veien framover – det nye, norske vi

Form og innhold på nasjonale minnemarkeringer har vært grundig debattert, både i media og på konferanser i året som har gått etter 22. juli 2011. Hvilken betydning datoen kan få for samhold og mangfold i Norge har også stått sentralt på dagsorden i norsk offentlighet.

STL har deltatt i det offentlige ordskifte om nasjonale minnemarkering. For de som ønsker mer informasjon om debatten som går og har gått viser vil til www.trooglivssyn.no.

Denne rapporten peker på det sterke behovet som er formidlet fra alle våre medlemssamfunn om å komme sammen i sorgen og å markere solidaritet. Alle STLs medlemssamfunn forteller om egne markeringer. Noen igangsatt umiddelbart gudstjenestene i Den norske kirke (Dnk) og seremonien hos sikhene. Andre ønsket å avvente markeringer i tråd med initiativet fra Kulturdepartementet om en felles, nasjonal minnemarkering. At det tok tid å avklare dette medførte blant annet at Islamsk Råd Norge og Human-Etisk forbund kom på etterskudd i forhold til egne markeringer.

Behovet for en fast, felles sørgeseremoni eller minnemarkering på tvers av tro og livssyn ble erkjent i forbindelse med tsunamikatastrofen i 2004 og ble aktualisert og forsterket etter terrorangrepene i 2011. Dersom en nasjonal kriseberedskapsplan hadde inkludert en ferdig utarbeidet, inkluderende markeringsløsning da terroren rammet, kunne man raskt invitert til en felles minnemarkering i Oslo Rådhus eller i andre egnede lokaler. Her kunne det mangfoldige Norge ha funnet sammen i sorgen, med ulike tros- og livssynsuttrykk stående side om side i en felles markering.

Norge er i dag et pluralistisk samfunn preget av religiøst mangfold, og i større grad ulikhet i bakgrunn og kultur, enn for bare en generasjon siden. Kun 56,3 prosent av Oslos befolkning er medlemmer av Den norske kirke (tall fra KIFO 1.1.2012). På landsbasis er tallet 77 prosent. SSB meldte nylig at over halvparten av Oslos befolkning vil ha innvandrerbakgrunn i 2030. Økningen av medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Dnk utfordrer det norske samfunn til å se med nye øyne på gamle problemstillinger knyttet til krisehåndtering og nasjonale minnemarkeringer.

Et pluralistisk samfunn handler ikke om å finne et minste felles multiplum, men om at tydelige uttrykk for tro og livssyn kan sameksistere. Den norske kirke er en del av STL, og Samarbeidsrådets sekretariat holder til i Kirkens Hus. Dnk ønsker å forholde seg aktivt til det nye Norges tros- og livssynsmessige sammensetning.

Sokneprest Elisabeth Thorsen i Oslo Domkirke sier til Vårt Land (13.6.12) at det er positivt at folk forventer dialog på tvers av tro.

– Jeg opplever også at det er stor vilje til religionsdialog, men at det skorter på ressurser. Dette er noe Den norske kirke sentralt må ta alvorlig, for religionsdialog er nyttig for vår nasjonale dannelse og vår fremtidige identitet, mener Thorsen.

Ønsket om dialog på tvers av tro og livssyn deles av det norske folk. STL utførte i desember 2011 en holdningsundersøkelse gjennom TNS-Gallup. Vi ønsket å finne ut om vår erfaring om økt engasjement for dialog lokalt i kjølvannet av terrorangrepet, også kunne spores på nasjonalt nivå. Svaret var klart: Nær 90

prosent var positive til økt dialog på tvers av religion og livssyn. Syv av ti har allerede venner fra andre tros- og livssynsretninger, og flertallet i befolkningen – 55 prosent – svarte at de så positivt på et økende mangfold av religioner og livssyn i Norge.

Funnene i undersøkelsen tyder på at terroren som rammet Norge har resultert i økt engasjement for tros- og livssynsdialog. Det synes vi er meget gledelig, og vil gjøre en innsats for at engasjementet, toleransen og åpenheten kan fortsette å bre om seg. Det er viktig for STL at engasjement og tillit på individnivå også får konsekvenser på makronivå, og at disse positive tendensene ikke tas for gitt. Samfunnets strukturer og makthavere må ta inn over seg mangfoldet i det nye Norge når nye konstruksjoner av «vi» dannes, også på feltet tro og livssyn.

En stor takk til religionsstudentene Jens Jovik, Irene Incerti, Sophia Røsland Saenger, Trym Vike-Kittelsen, Silje Belghaug Knarud, Martine Næss Johansen, Beyan Abdulahi, Hanne A. M. Trangerud, Stein Akslen, Ingrid Elen Tømmervik, Pia C. H. Natvig, Cathrine Mathiesen Rørholt, Ellen Marie Eng og Ole Martin Bøe Stokke, og til faglig ansvarlige Nora Stene og Cecilie Endresen ved Universitetet i Oslo.

STL
Besøks-/ postadresse:
Rådhusgt. 1-3
0151 Oslo
23 08 13 39/40 (tel)
stl@trooglivssyn.no

Marianne L. L. Melgård
Lise Tørnby (red.)
2013

www.trooglivssyn.no